

Thăm sát tại Sudan - qua góc nhìn Phật học

ISSN: 2734-9195 14:35 13/11/2025

Phật học không chỉ mời gọi ta xót thương Sudan, mà còn mời gọi ta tỉnh thức: thấy rõ trách nhiệm của mỗi con người trong việc phá vỡ vòng xoáy bạo lực bằng trí tuệ và từ bi.

Tổng hợp: **Vũ Minh Khang**

Từ cuối tháng 10 đến đầu tháng 11/2025, thành phố El Fasher – thủ phủ Bắc Darfur, Sudan (châu Phi) rơi vào thảm kịch nhân đạo nghiêm trọng sau khi lực lượng bán quân sự Rapid Support Forces (RSF) chiếm đóng.

Cuộc nội chiến giữa quân đội chính phủ Sudan (SAF) và RSF, bùng lên từ tháng 4/2023, đã đẩy khu vực vào vòng xoáy bạo lực ngày càng leo thang.

Các nguồn tin quốc tế như Reuters, ABC, Al Jazeera và TIME đồng loạt ghi nhận tình trạng giết hại dân thường, tra tấn, lạm dụng, bắt giữ và phong tỏa khiến hàng trăm nghìn người không thể thoát ra khỏi thành phố.

Theo Al Jazeera và TIME, có ít nhất khoảng 1.500 dân thường bị giết khi cố gắng chạy trốn. Nhiều nhân chứng được Reuters phỏng vấn mô tả El Fasher như một “trường hỗn chiến”, nơi người dân bị bắn trên đường phố, bị xe tải tông hoặc bị hành quyết theo nhóm.

France 24 cảnh báo về dấu hiệu tội ác chiến tranh và khả năng “diệt chủng sắc tộc” khi nhiều nạn nhân thuộc các cộng đồng non-Arab (các nhóm dân tộc bản địa như Fur, Masalit, Zaghawa, Berti... – tức là những cộng đồng không thuộc nhóm Arab nhưng sống lâu đời tại Darfur).

Anadolu Ajansı cho biết hơn 177.000 người bị mắc kẹt, trong khi The Guardian nêu rõ tình trạng đói, thiếu thuốc men và các bệnh viện bị tấn công, khủng hoảng nhân đạo càng trở nên trầm trọng.

Liên Hợp Quốc mô tả các vi phạm tại El Fasher là “không thể tưởng tượng”, còn các tổ chức quốc tế cảnh báo nguy cơ sụp đổ hoàn toàn của nỗ lực hòa đàm ở Darfur khi RSF kiểm soát nhiều khu vực chiến lược.

Theo Liên Hợp Quốc, các báo cáo từ hiện trường mô tả những “hành vi tàn bạo không thể tưởng tượng”. Reuters, TIME và Al Jazeera đều ghi nhận hàng trăm tới hàng nghìn dân thường thiệt mạng trong những ngày RSF chiếm thành phố, kèm theo việc truy sát, hành quyết, đốt phá, bắt giữ và phong tỏa khiến hàng trăm nghìn người mắc kẹt không lối thoát.

Những đoạn trích hết sức đau lòng trên các trang báo quốc tế:

“Ngày càng có nhiều bằng chứng cho thấy hiệp dân đang được sử dụng một cách có hệ thống và có chủ đích như một vũ khí chiến tranh”, Anna Mutavati, giám đốc khu vực Đông và Nam Phi của UN Women, cho biết. “Cơ thể phụ nữ đang trở thành hiện trường tội phạm ở Sudan”. (<https://www.theguardian.com/>)

"Mathilde Vu, giám đốc vận động của Hội đồng Tị nạn Na Uy (NRC) tại Sudan, nói với hãng thông tấn AFP rằng nhiều gia đình đến Tawila mang theo "những đứa trẻ không phải con ruột của họ". Điều đó có nghĩa là họ phải đi cùng với những đứa trẻ đã mất cha mẹ trên đường đi, có thể là do cha mẹ chúng mất tích, mất tích trong hỗn loạn, hoặc bị bắt giữ, hoặc bị giết". (<https://www.aljazeera.com/>)

"Theo Tổ chức Y tế Thế giới, ít nhất 40.000 người đã thiệt mạng trong cuộc xung đột này. Các nhóm cứu trợ cho biết số người chết thực tế có thể cao hơn nhiều lần." (<https://www.aljazeera.com/>)

“Cảnh tượng giống như một cánh đồng chết. Xác người khắp nơi, máu me be bết mà chẳng ai cứu giúp,” một người đàn ông tên Tajal-Rahman, khoảng cuối 50 tuổi, kể với hãng thông tấn Associated Press qua điện thoại sau khi trốn thoát đến thành phố Tawila." (<https://time.com/>)

Vì sao con người có thể gây đau khổ cho nhau đến mức như thế? Phân tích qua góc nhìn Phật học...

Hình ảnh vệ tinh cho thấy các tòa nhà đang bốc cháy tại trại Zamzam ở Bắc Darfur, Sudan.

Ảnh: Maxar Technologies/Reuters. Nguồn:

<https://www.theguardian.com/> (31/10/2025)

1. Khổ đau tại Sudan qua lăng kính Tứ diệu đế

Khổ đế

Tại El-Fasher, những ghi nhận từ Al Jazeera (03/11/2025) và Reuters (07/11/2025) phơi bày một hiện thực trần trụi: dân thường bị bắn hạ khi chạy trốn, nhiều con đường vương vãi hàng chục thi thể. Khổ đau ở Darfur không còn là một khái niệm trừu tượng, mà hiện hình trong từng tiếng kêu cứu, từng gia đình tan nát, từng người mẹ ôm xác con giữa hoang tàn chiến sự. Dưới ánh sáng Phật học, đây chính là Khổ đế được bộc lộ toàn phần: chiến tranh, bạo lực sắc tộc, bị tước đoạt tự do, đói khát, mất mát, chia lìa và cái chết.

Tương Ưng Bộ kinh (SN 56.11) dạy: *“Sinh là khổ, già là khổ, bệnh là khổ, chết là khổ; sầu, bi, khổ, ưu, não là khổ; oán gặp nhau là khổ; yêu thương mà phải xa lìa cũng khổ.”*

Những lời dạy ấy là tấm gương phản chiếu bi kịch đang diễn ra nơi Darfur, nơi con người phải đối diện mọi hình thức khổ đau.

Tập đế

Bạo lực tại Sudan không phải một tai nạn ngẫu nhiên. Nó được nuôi lớn từ những niềm độc trong tâm con người và tập thể. Khi tham lam quyền lực, đất đai và tài nguyên kết hợp với hận thù sắc tộc được hun đúc từ xung đột Darfur 2003, và khi vô minh bị che phủ bởi tuyên truyền, định kiến và ảo tưởng về “kẻ thù”, thì bạo lực trở thành ngọn lửa thiêu rụi cả một cộng đồng.

Trong kinh Pháp cú (Dhp 5): *“Hận thù không thể dập tắt bằng hận thù; chỉ có tình thương mới dập tắt được hận thù. Đó là định luật muôn đời.”*

Đáng tiếc thay, 20 năm sau Darfur 2003, Sudan lại rơi vào vòng xoáy giết chóc bởi hận thù chưa từng được chuyển hóa, và vô minh chưa từng được soi sáng. Ở đó, Tập đế hiện hữu như một lời cảnh tỉnh: khi tham, sân, si kết thành nghiệp lực tập thể, bạo lực trở thành điều “*bình thường hóa*”, còn con người trở thành nạn nhân lẫn thủ phạm của chính bóng tối tâm mình.

Diệt đế

Nếu Khổ đế cho thấy vết thương, Tập đế phơi bày nguyên nhân, thì Diệt đế chỉ cho ta thấy khả năng chuyển hoá. Đối diện trước thảm kịch El-Fasher, niềm tin vào sự chấm dứt khổ đau tưởng như xa vời. Nhưng Phật học không nhìn Diệt đế như một phép màu lập tức, mà như khả tính: nơi nào vô minh được soi chiếu, nơi đó hận thù có thể tan rã.

Diệt là sự tắt lửa của tham – sân – si, là không gian nội tâm trong sáng nơi con người không còn nhìn nhau bằng định kiến sắc tộc hay quyền lực, mà bằng bản chất chung của sự sống: ai cũng mong cầu an ổn và không muốn bị tổn hại.

Trong Tương Ưng Bộ (SN 38.1) dạy: *“Khi tâm không bị tham ái thiêu đốt, không bị sân hận cuốn trôi, không bị si mê che lấp, thì đó là Nirodha – sự dừng lại của mọi khổ đau.”*

Nirodha (sự chấm dứt khổ đau) không chỉ là cứu cánh của người tu, mà còn là nguyên lý vận hành của một xã hội có thể chuyển hoá.

Nếu Darfur từng chứng kiến sự hủy diệt do sân hận tích tụ suốt nhiều thập kỷ, thì con đường duy nhất để chấm dứt chu kỳ đó phải đến từ việc tháo gỡ nỗi hận thù, bắt đầu từ giáo dục, đối thoại, thừa nhận tổn thương và bảo vệ sự thật.

Đạo đế

Nếu Diệt đế là khả năng, Đạo đế là phương pháp. Đạo Phật chỉ ra con đường gồm Bát chính đạo, không chỉ là pháp môn cho người tu hành, mà còn là mô

hình vận hành xã hội lành mạnh:

- Chính kiến – thấy đúng về con người, sắc tộc và sự thật. Sudan chỉ có thể hòa giải khi các bên cùng nhìn nhận đúng bản chất xung đột: khổ đau do con người tạo ra, chứ không do “*chủng tộc thấp kém*” hay “*định mệnh lịch sử*”.

- Chính tư duy – nuôi dưỡng thiện chí, không nuôi dưỡng thù hận. Trong bối cảnh Sudan, chính tư duy chính là sợi dây chặn đứng mọi hành động tạo nghiệp ác trước khi chúng được thực thi bằng lời nói hay hành động. Chính tư duy không chỉ là “*ngĩ đúng*”, mà là thấy rõ bản chất bình đẳng của sự sống, từ đó chấm dứt ý niệm phân cấp con người theo chủng tộc. Khi tư duy đã trong sạch, mọi hành động theo sau đều đi theo hướng bất bạo động.

- Chính ngữ – không tuyên truyền kích động, không gieo sợ hãi. Trong mọi cuộc diệt chủng, ngôn từ là mối lửa đầu tiên. Chính ngữ là pháp ngăn chiến tranh từ gốc.

- Chính nghiệp – không sát sinh, không gây hại dân thường. Bất cứ mô hình quyền lực nào xây trên sát hại, đàn áp dân thường đều trái với tinh thần đạo đức phổ quát và chắc chắn đưa đến đổ vỡ.

- Chính mạng – từ bỏ các mô hình nuôi sống dựa vào bạo lực.

Cuộc chiến Sudan kéo dài một phần vì “*sinh kế chiến tranh*”: lực lượng được nuôi sống bằng cướp bóc, nhóm vũ trang tồn tại bằng kiểm soát tài nguyên (vàng, dầu, đất), mạng lưới kinh tế dựa trên súng đạn, tuyển mộ trẻ em, vũ khí lậu. Không có chính mạng, hòa bình chỉ là thỏa thuận tạm thời, không bao giờ bền vững.

- Chính tinh tấn – nỗ lực chuyển hóa hận thù mỗi ngày.

Vấn đề ở Sudan không chỉ là bạo lực, mà là: bạo lực được tích tụ suốt 20 năm, nỗi sợ và hận thù được truyền từ thế hệ này sang thế hệ khác, tâm thức cộng đồng không được nuôi dưỡng trong hòa bình.

Nếu Sudan áp dụng chính tinh tấn vào thực tế:

Biện pháp 1: Ngăn điều ác chưa sinh → ngăn chặn tuyên truyền thù hận, ngăn kích động sắc tộc.

Biện pháp 2: Diệt điều ác đã sinh → giải trừ quân bị ngoài pháp luật, xử lý tội phạm chiến tranh, chấm dứt trả thù.

Biện pháp 3: Phát triển điều thiện chưa sinh → giáo dục hòa bình trong trường học, đối thoại văn hóa – sắc tộc.

Biện pháp 4: Tăng trưởng điều thiện đã sinh → củng cố các tổ chức nhân đạo, phát triển cộng đồng qua hợp tác thay vì tranh giành.

Không có chính tinh tấn, mọi nỗ lực tái thiết chỉ như đắp đất lên một ngọn núi lửa còn âm ỉ.

- Chính niệm – thấy rõ cảm xúc, không để sân hận điều khiển. Khi xã hội thiếu chính niệm, nỗi sợ và sân hận lan truyền nhanh hơn sự thật. Chính niệm tập thể có thể ngăn một đất nước rơi vào cuồng nộ.

- Chính định – vun bồi nội lực để không bị cuốn vào vòng xoáy bạo lực. Một tâm không an thì quốc gia không thể an. Định lực giúp con người lắng nghe nhau thay vì tranh thắng.

Trại Um Yanqur, nằm ở rìa phía tây nam của Tawila, là một trong những cơ sở tạm thời dành cho những người phải di dời khỏi El Fasher.

Ảnh: AFP/Getty Images. Nguồn: <https://www.theguardian.com/>

2. Cơ chế của bạo lực: Phật học và hiện tượng “tập thể vô minh”

Bạo lực tại El-Fasher không chỉ là hệ quả của quân sự hay chính trị, nó là sự bộc phát của một tâm thức tập thể bị che phủ bởi vô minh.

Các báo cáo từ TIME (2025) cho thấy RSF đã nhắm mục tiêu dựa trên sắc tộc: người thuộc cộng đồng non-Arab bị truy tìm, đánh dấu và sát hại.

Khi một xã hội bị dẫn dắt bởi định kiến, sự thật bị bóp méo, và nỗi sợ bị thổi phồng, thì cơ chế của vô minh tập thể bắt đầu vận hành giống như cơn lũ cuốn mọi chuẩn mực đạo đức.

“Tưởng tri” và vọng tưởng tập thể: Khi con người không còn thấy con người

Theo Phật học, khi tâm không sáng suốt, con người không thấy sự vật “*như thật*”, mà thấy qua các lớp tưởng, qua những hình ảnh bị bóp méo bởi sợ hãi, hận thù và định kiến. Phật giáo gọi đó là tưởng tri – nhận biết sai lạc dẫn tới vọng tưởng.

Trong bối cảnh El-Fasher, “*tưởng tri*” khiến người ta không còn thấy người trước mặt là một con người có cảm xúc, nỗi khổ, gia đình, ước mơ. Thay vào đó, họ chỉ thấy: “*kẻ thù*,” “*kẻ khác chủng tộc*,” “*mục tiêu phải tiêu diệt*.”

Khi một nhóm người cùng chia sẻ một nhận thức sai lạc, nhất là được nuôi dưỡng bởi tuyên truyền và sợ hãi, thì vọng tưởng trở thành tập thể. Đây chính là nền tảng của những tội ác mang tính hệ thống.

Trong Kinh Trung Bộ, bài Sabbāsava Sutta (MN 1), mô tả nguồn gốc của vô minh: “*Do không như thật tuệ tri, các lậu hoặc khởi lên*.”

Khi không thấy đúng bản chất sự thật – rằng tất cả chúng sinh đều sợ gươm giáo, đều sợ chết, đều mong cầu hạnh phúc – thì hận thù có thể được hợp thức hóa, bạo lực được bình thường hóa.

Vô minh cá nhân chỉ làm hại một người.

Vô minh tập thể có thể hủy diệt cả một dân tộc.

Mọi người ngồi tại một trại dành cho các gia đình di tản chạy trốn khỏi al-Fashir đến Tawila ở Sudan vào ngày 27 tháng 10 năm 2025.

Nguồn: <https://www.france24.com/>

“Cái tôi” phóng đại thành bạo lực chính trị: Bản ngã khi trở thành hệ tư tưởng

Ở tầng sâu hơn, Phật giáo chỉ rõ rằng gốc rễ của mọi xung đột nằm ở bản ngã (ahamkāra) – cái “tôi” được phóng đại, được thần tượng hóa và bảo vệ bằng mọi giá.

Không chỉ cá nhân có bản ngã, tổ chức, quốc gia, quân đội, phe nhóm cũng có bản ngã tập thể.

Trong Tương Ưng Bộ (SN 12.12) dạy: *“Do chấp thủ mà tranh luận; do chấp thủ mà chiến đấu.”*

Khi một lực lượng tự xem mình là *“chính nghĩa duy nhất”*, còn cộng đồng khác là *“kẻ thù phải xóa bỏ”*, thì bản ngã trở thành lý tưởng, bạo lực trở thành sứ mệnh, diệt chủng trở thành *“nhiệm vụ”*.

Đó là cách bản ngã cá nhân biến thành bản ngã chính trị, và bản ngã chính trị biến thành nghiệp tập thể.

Những khẩu hiệu như: *“vùng này phải là của chúng ta”*, *“dân tộc kia phải bị tiêu diệt”* là minh chứng cho sự phình to của bản ngã. Khi bản ngã vượt khỏi khả năng kiểm soát, nó sẽ tìm cách bảo vệ mình bằng mọi phương tiện, kể cả sát hại người vô tội.

Bạo lực tại Sudan không phải là một sự kiện biệt lập, nó là biểu hiện điển hình của cơ chế vận hành của một xã hội thiếu trí tuệ, thiếu từ bi và bị dẫn dắt bởi tướng tri.

Chỉ khi nào vô minh được tháo gỡ bằng tuệ giác, và bản ngã tập thể được chuyển hóa bằng từ bi, thì vòng xoáy hận thù mới có thể dừng lại.

Một phụ nữ ở el-Fasher khóc sau khi biết tin con trai và anh trai mình bị giết hại tại một trại tị nạn ở Al-Dabbah, Sudan, vào ngày 3 tháng 11 năm 2025. Nguồn: <https://www.aljazeera.com/>

3. Bài học Phật học về hòa bình: Từ bi như một chiến lược chính trị

Hòa bình không phải là mơ mộng mà là nguyên tắc vận hành xã hội

Trong lịch sử, đức Phật không chỉ là bậc thầy tâm linh mà còn là một nhà kiến tạo hòa bình. Trường Bộ Kinh (DN 16) ghi lại nhiều lần Ngài giúp ngăn chặn chiến tranh giữa các quốc gia, và điều Ngài dùng không phải quân đội, mà là: đối thoại, hòa giải, giới luật, bảo vệ dân thường như giá trị tối thượng.

Những nguyên tắc ấy không phải lý tưởng viễn tưởng, chúng là nền tảng vận hành của một xã hội lành mạnh. Khi nhìn vào Sudan, ta thấy sự thiếu vắng đối thoại, thiếu vắng pháp trị, thiếu vắng cơ chế bảo vệ dân thường và kết quả là sự sụp đổ của mọi chuẩn mực nhân đạo.

Hòa bình, từ góc nhìn Phật học, không phải là sự chấm dứt tiếng súng trước tiên, mà là sự chấm dứt tâm muốn bắn. Chỉ khi ấy, hòa bình mới được duy trì bền vững.

Từ bi (karuṇā) - giải pháp duy nhất để chặn chu kỳ trả thù

Trong chiến tranh sắc tộc, không có ai thực sự chiến thắng. “Kẻ thắng” mang trong mình hạt giống bạo lực sẽ tiếp tục gây hại, còn “kẻ thua” mang trong mình hạt giống oán hận sẽ chờ ngày bùng nổ. Vòng luân hồi của hận thù chỉ kết thúc khi một bên đủ mạnh để dừng lại.

Từ bi không phải sự mềm yếu nó là sức mạnh của người biết nhìn sâu. Trong Pháp cú (Dhp 270) khẳng định: “*Không phải giết hại mà được gọi là Thánh nhân. Ai không làm hại mọi sinh linh, người ấy mới thật là Thánh.*”

Trong hoàn cảnh El-Fasher, nơi người dân bị phân loại để giết chỉ vì sắc tộc, lời dạy ấy trở thành chiếc gương soi vào thực tại: chỉ có từ bi mới phá vỡ được logic trả thù nối tiếp trả thù.

Phi bạo lực (ahimsā) không phải sự yếu đuối mà là trí tuệ

Trong Tăng Chi Bộ (AN 4.186) nêu rõ bốn yếu tố kiến tạo hòa bình: không hận thù, không trả thù, biết tha thứ, biết khởi tâm thương xót.

Nhìn vào Sudan, ta thấy cả bốn điều đều bị đảo ngược: hận thù được nuôi lớn, trả thù được chính trị hóa, tha thứ trở thành xa xỉ, lòng thương xót bị bóp nghẹt giữa tiếng súng.

Phi bạo lực không phải là đứng yên đó là sự can đảm không dùng bạo lực như phương tiện.

Phật giáo chưa bao giờ đứng ngoài những biến động của con người. Kinh Thiệ Sinh (Sigalovada Sutta) nhấn mạnh các mối quan hệ xã hội như những “*phương trời*” cần được bảo hộ: người cai trị phải chăm sóc dân, người mạnh phải nâng đỡ kẻ yếu, người có quyền phải bảo vệ người dễ tổn thương.

Nhìn vào El-Fasher, những lời dạy ấy trở thành chuẩn mực đạo đức cho cộng đồng quốc tế, không chỉ cho từng cá nhân.

Dân thường là đối tượng đầu tiên và nặng nề nhất gánh chịu chiến tranh, bảo vệ họ chính là bảo vệ phần nhân tính còn sót lại của thế giới.

Duy trì “*pháp*” trong bối cảnh quốc tế nghĩa là bảo vệ luật pháp, quyền con người, và ngăn chặn các hành vi giết người có hệ thống.

Trách nhiệm tạo điều kiện cứu trợ (bố thí). Cứu trợ không chỉ là thực phẩm hay thuốc men mà còn là mở lối cho hy vọng, tái thiết cộng đồng sau chiến tranh.

4. Kết luận: Sudan và bài học về sự tỉnh thức của nhân loại

Thảm sát El-Fasher không chỉ là nỗi đau của riêng Sudan. Nó là chiếc gương lớn soi vào phần bóng tối chưa được chuyển hóa trong tâm thức nhân loại, nơi vô minh có thể trở thành hệ tư tưởng, nơi hận thù khi được nuôi dưỡng tập thể sẽ bùng lên thành bạo lực, và nơi con người có thể đánh mất khả năng nhận ra nhân tính ở chính đồng loại của mình.

Phật giáo nhắc chúng ta trở về gốc rễ: *“Tâm dẫn đầu các pháp.”*

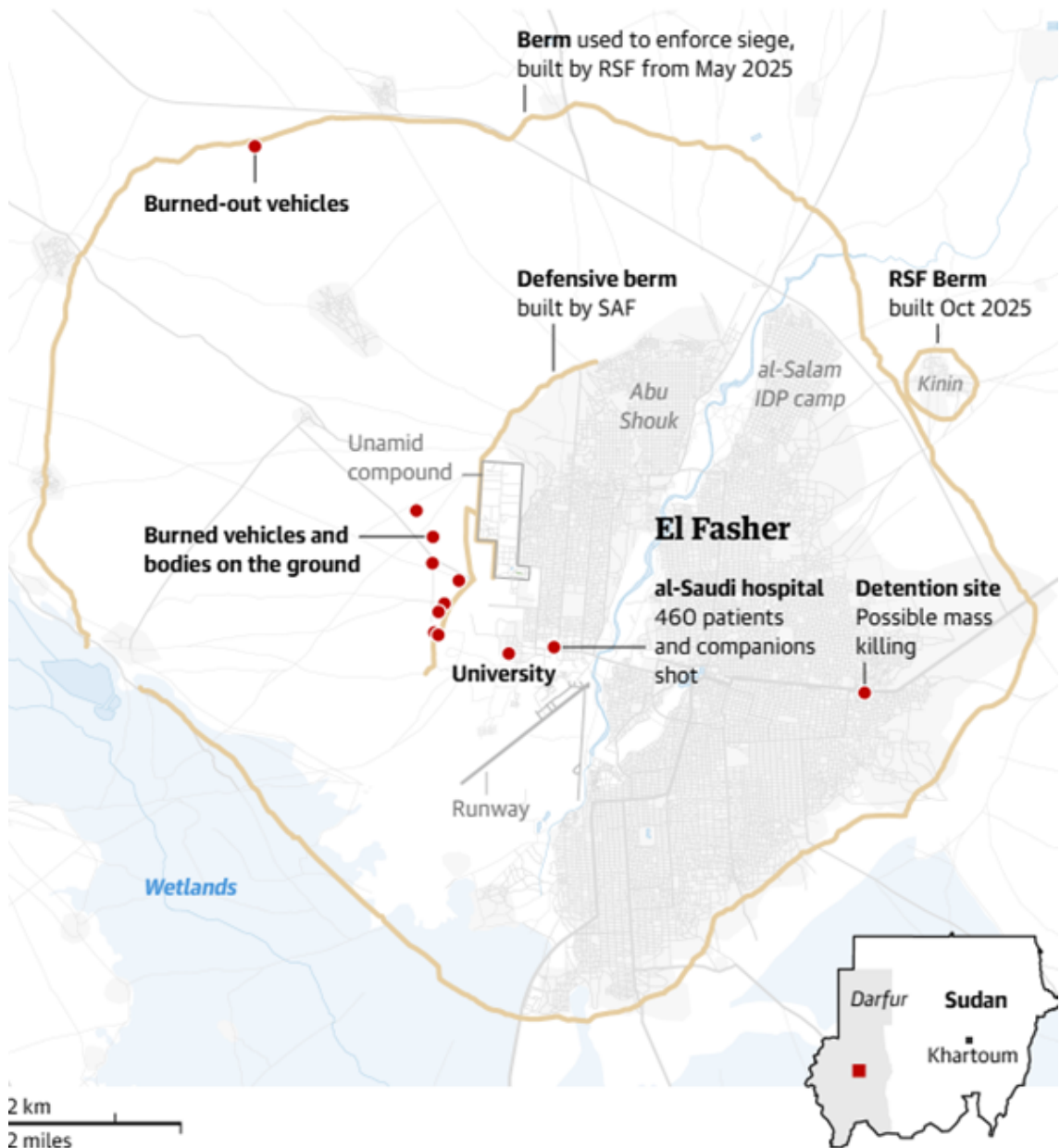
Chiến tranh không khởi lên từ tiếng súng đầu tiên, mà từ một niệm sân hận chưa được nhận diện.

Bạo lực không nổ ra vì sự khác biệt sắc tộc, mà vì cách tâm phân biệt và chấp thủ vào cái tôi.

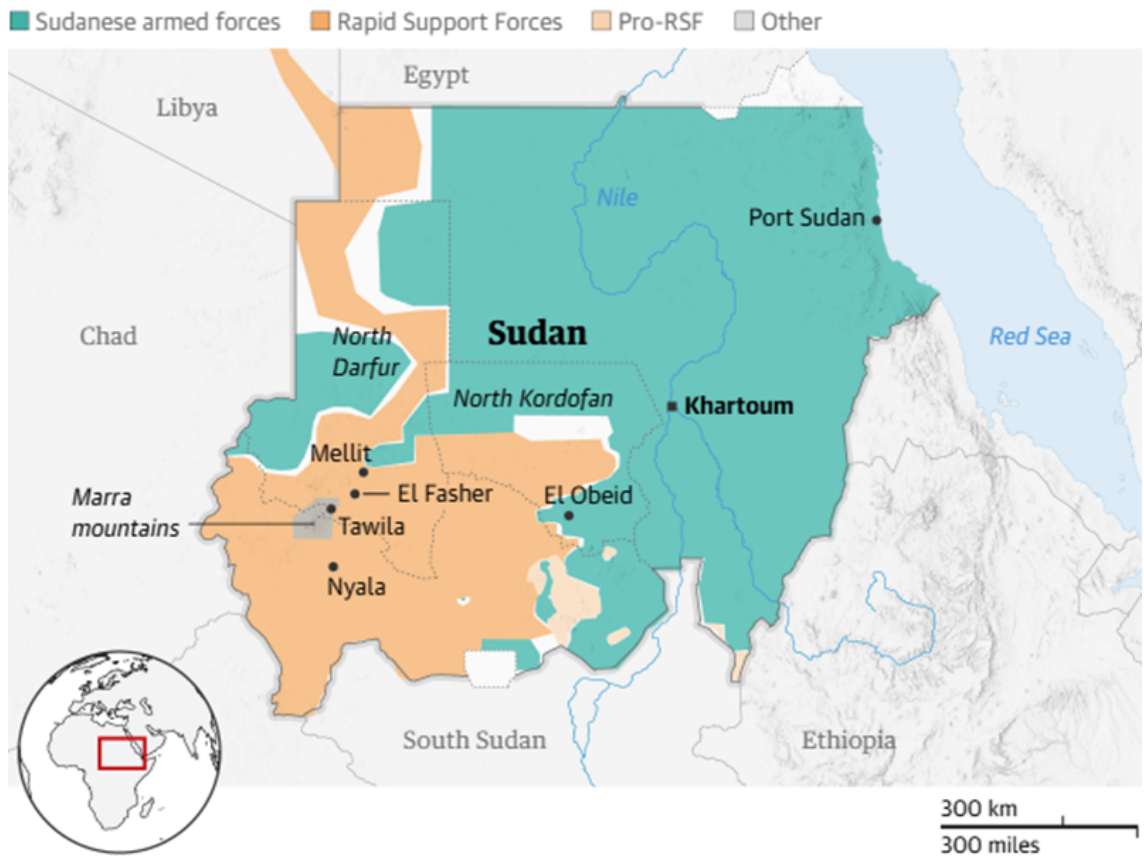
Và hòa bình cũng không đợi đến ngày ký kết biên bản, mà khởi sinh từ một niệm từ bi, một khoảnh khắc thấy rõ nỗi đau của người khác như nỗi đau của chính mình.

Nếu nhân loại không chữa lành gốc rễ trong tâm mình, nếu vô minh còn được nuôi dưỡng, nếu hận thù còn được hợp thức hóa, nếu lòng từ bi còn bị xem là yếu đuối thì Sudan hôm nay chỉ là một trong vô số bi kịch sẽ lặp lại ở nhiều nơi khác.

Phật học không chỉ mời gọi ta xót thương Sudan, mà còn mời gọi ta tỉnh thức: thấy rõ trách nhiệm của mỗi con người trong việc phá vỡ vòng xoáy bạo lực bằng trí tuệ và từ bi. Chỉ khi đó, thế giới mới có thể bước lên con đường hòa bình thật sự, một con đường không xây trên sợ hãi, mà trên sự hiểu biết và tình thương.

Nguồn: <https://www.theguardian.com/>

Guardian graphic. Source: Vista Maps, 26 Oct 2025

Nguồn: <https://www.theguardian.com/>

Tổng hợp: **Vũ Minh Khang**

Tham khảo:

1. [theguardian.com](https://www.theguardian.com/)
2. <https://www.aljazeera.com/>
3. <https://time.com/>
4. [wikipedia.org](https://www.wikipedia.org)
5. www.reuters.com
6. www.france24.com
7. <https://www.abc.net.au/>
8. <https://time.com/>